

Особливості нормативно-правового регулювання конституційно-правового статусу людини і громадянина

*Мойсієнко Василь Миколайович,
кандидат історичних наук, професор,
перший проректор
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

У сучасних умовах із неабиякою гостротою постають проблеми правового забезпечення захисту та реалізації прав і свобод громадян. У ст. 3 Конституції України зазначено: „Людина, її життя, честь і гідність, недоторканність і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю” [1]. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави, завданням органів державної влади і посадових осіб, а також різноманітних громадських об’єднань. Таким чином, держава створює засоби для їх охорони, і у випадку необхідності, захисту.

Найголовніша практична цінність прав і свобод людини полягає в їх реальності, тобто в тому, якою мірою проголошені державою права та свободи здійснюються в їх практичному житті. Водночас реальність гарантій прав і свобод людини і громадянина знаходять прояв, з одного боку, у їх правовому закріпленні, з іншого – недопущенні будь-яких порушень та обмежень прав і свобод з боку держави чи інших суб’єктів суспільних відносин.

На думку В.С. Бігуна, забезпечити права людини означає створити умови, за яких права людини поважаються та визнаються – як державою, так і особою, та ефективно реалізуються, за потреби, захищаються за допомогою права. Це, зокрема, передбачає трансформацію основоположних прав людини в юридичні права і обов’язки суб’єктів права, коли певні можливості людини, які визначаються як основоположні права, будуть гарантовані державою через їх визначення, як загальнообов’язкових правил поведінки, а держава та інші суб’єкти матимуть обов’язок їх дотримуватись, гарантувати [2, с.17-18].

У даному контексті слід зазначити, що правові норми, що регулюють правовий статус людини і громадянина, містяться в нормативно-правових актах різної юридичної сили, які поділяються на такі рівні: 1) конституційне регулювання (Конституція та конституційні закони); 2) міжнародно-правове регулювання (міжнародні договори та угоди); 3) законодавче регулювання (закони України); 4) регулювання підзаконними нормативно-правовими актами.

Особливе місце в правовому забезпеченні прав і свобод займають рішення судових органів.

1. Конституційне регулювання правового статусу людини і громадянина здійснюється на основі єдиного нормативного акта, який має найвищу юридичну силу – Конституції України [1].

Закріплення прав, свобод і обов’язків громадян на конституційному рівні є найголовнішим у нормативному регулюванні правового статусу особи будь-

якої держави. Адже у випадку, коли правам, свободам і обов'язкам людини і громадянина не відведено належної уваги в Основному законі, вони можуть перетворитись на декларації і не мати практичного використання.

Конституція України визначає конституційно-правову основу правового статусу людини і громадянина. Стосовно людини, її правового статусу в Конституції України знайшли своє відображення, випробувані світовим досвідом конституціоналізму, такі цінності і положення, як: всі люди вільні і рівні у своїй гідності і правах; права і свободи людини невідчужувані і непорушні; права і свободи людини і громадянина, закріплені в Конституції не є вичерпними; конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін в діючі закони не допускається звуження змісту і об'єму існуючих прав і свобод особи; громадяни мають рівні конституційні права і свободи і рівні перед законом; громадяни не можуть бути позбавлені громадянства і права зміни громадянства; громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами; кожен має права на правову допомогу та інші [3, с.193]. Згідно зі ст. 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи і є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору, шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками [1].

Конституція України має найвищу юридичну силу. Свого часу про це писав відомий вітчизняний конституціоналіст М. І. Козюбра [4, с.6], для якого принцип верховенства Конституції розкриває свій правовий сенс через конституційні норми, що встановлюють: а) первинність конституційного регулювання; б) універсальність конституційних норм та універсальний характер їх юридичної сили; в) пряму дію конституційних норм і можливість їх безпосереднього застосування. У цьому сенсі захист Конституції (оскільки спотворення конституційних прав у поточному законодавстві є об'єктивною небезпекою для Конституції) не може розглядатись відокремлено від захисту прав і свобод людини і громадянина, оскільки Конституція – це не просто Основний Закон держави, а ще й фундамент, який гарантує верховенство права в повсякденному житті кожної окремої людини [5, с.17], такий специфічний документ, який є не так продуктом законодавчої діяльності, як її базовою умовою [6, с.6].

Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Конституційні норми є нормами прямої дії і гарантують захист конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі норм Конституції України.

Незважаючи на те, що норми Конституції України є нормами прямої дії, вони не можуть детально врегулювати всі аспекти правового статусу особи. Тому закріплені Конституцією України норми потребують своєї конкретизації і розвитку в законах, указах Президента України та в інших нормативно-правових актах. За останні роки в Україні прийнято більше тисячі законів, які

стосуються різноманітних аспектів правового статусу людини і громадянина [3, с.193].

2. Міжнародно-правове регулювання правового статусу людини і громадянина здійснюється на основі правових норм, що містяться у міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і які, відповідно, є частиною національного законодавства України. При цьому під міжнародним договором України розуміється договір, укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який є джерелом міжнародного права, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, пакт, протокол тощо). Чинні міжнародні договори після ратифікації Верховною Радою України стають частиною національного законодавства (ст. 9 Конституції України) [1]. Подібне положення міститься і в ч 1. ст. 19 Закону України „Про міжнародні договори України” від 29 червня 2004 р. Частина 2 цієї статті також встановлює положення про те, що, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовується правила міжнародного договору [7]. Але це не стосується випадків, коли положення міжнародного договору суперечать Конституції України – за ч.2. ст.9 Конституції України укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

Отже, пряме застосування міжнародних договорів у правовому регулюванні держави є досить проблематичним, звідси виникає проблема імплементації міжнародних договорів у національну правову систему. Під механізмом імплементації міжнародно-правових норм розуміється органічна взаємодія і взаємозв'язок усіх засобів, які використовуються суб'єктами міжнародного права для реалізації міжнародно-правових норм на національному і міжнародному рівнях [8, с.14].

Поряд з відмінностями міжнародне і внутрішньодержавне право мають спільні риси, адже в основі обох права і свободи людини. Як зазначав Г. Лаутерпахт, „правда, що міжнародне право складається для держав, а не держави для міжнародного права, але це правильно лише в тому розумінні, що держава створюється для людей, а не люди для держави” [9, с.105].

Особливістю міжнародно-правових інститутів забезпечення прав і свобод людини і громадянина є те, що вони встановлюються спільними зусиллями держав за їх взаємною згодою і закріплюється у відповідних міжнародно-правових угодах та актах [10, с.5].

До основних міжнародно-правових актів, що стосуються правового статусу людини і громадянина, і з якими узгоджується Конституція України і відповідні нормативні акти України, належать: Загальна декларація прав людини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року) [11]; Міжнародний пакт про громадські і політичні права (прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, ратифікований Україною 19 жовтня 1973

року) [12]; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, ратифікований Україною 19 жовтня 1973 року) [13]; Факультативний протокол до міжнародного пакту про громадянські і політичні права (Україна приєдналася до протоколу 25 грудня 1990 року) [14]; Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (прийнята в Римі 4 листопада 1950 року) [15] та інші.

У своїй основі положення міжнародно-правових актів відображають права, викладені в Загальній декларації прав людини. Міжнародно-правові акти містять важливі положення щодо правового статусу особи.

Так, відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод держава повинна не лише мати законодавство, яке найповнішою мірою забезпечує дотримання конституційних прав і свобод, а й вживати всі необхідні заходи для того, щоб воно реально діяло, а не залишалось лише на декларативному рівні, зобов'язання ставлять державу перед необхідністю утримуватись від будь-яких дій, які могли б призвести до порушення прав і свобод [16, с.67].

Міжнародно-правові акти з прав людини мають дуже важливе значення для становлення в Україні правової держави, правового регулювання і забезпечення прав людини у відповідності до міжнародних стандартів прав людини.

3. Основними правовими актами, що регулюють права і свободи, правовий статус людини і громадянина у правовій державі виступають закони. Саме вони, як вища форма прояву державної волі народу, є правовою основою для всіх інших правових актів. Закон – це нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, прийнятий в особливому порядку парламентом або безпосередньо народом, який визначає відправні засади правового регулювання суспільних відносин [17, с.282].

Так, до законодавчих актів, які визначають повноваження органів державної влади, механізм реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина належать закони України: „Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” від 23 грудня 1997 р. [18], „Про звернення громадян” від 2 жовтня 1996 р. [19], „Про прокуратуру” від 14 жовтня 2014 р. [20], „Про судоустрій і статус суддів” від 2 червня 2016 р. [21], Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. [22], Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. [23], Кодекс про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. [24] та інші.

4. Правовий статус людини і громадянина також регулюється підзаконними нормативно-правовими актами. Підзаконний нормативно-правовий акт – це акт, який видається відповідно до закону, на підставі закону, для конкретизації законодавчих розпоряджень та їх трактування або встановлення первинних норм. Підзаконність нормативно-правових актів не означає їх меншої юридичної обов'язковості. Вони мають необхідну юридичну чинність. Правда їх юридична чинність не має такої ж загальності та верховенства, як це властиво законам. Проте вони посідають важливе місце в усій системі нормативного регулювання, оскільки забезпечують виконання

законів шляхом конкретизованого нормативного регулювання всього комплексу суспільних відносин [25, с.371]. До системи підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус людини і громадянина видаються на основі Конституції України і Законів України, належать: укази Президента України, акти Кабінету Міністрів України, нормативні акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, нормативні акти місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Президент України видає нормативно-правові акти (укази та розпорядження), які посідають наступне місце після законів і є обов'язковими до виконання на всій території України. Як предмет регулювання виступають основні напрями забезпечення правового статусу, конституційних прав і свобод. У разі суперечності указу Президента Конституції України і законам України на підставі рішення Конституційного Суду України указ втрачає силу.

Укази Президента України серед нормативно-правових актів, що регулюють питання правового статусу, займають дуже важливе місце. По-перше, вони визначають основні напрями державної політики щодо забезпечення правового статусу, конституційних прав і свобод, по-друге, містять у собі конкретні норми щодо їх реалізації.

Нормативно-правові акти Президента України не тільки визначають правовий статус людини і громадянина, а також регулюються питання його реалізації.

Кабінет Міністрів України, як вищий орган виконавчої влади, у межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, що забезпечують конституційні права і свободи громадян України.

Підставами для визнання конституційно-правової природи нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України виступають його повноваження щодо регулювання суспільних відносин, які входять у структуру предмета галузі конституційного права України: відносини, що становлять основи правового статусу людини і громадянина; відносини політико-правового характеру; відносини з приводу організації та діяльності органів державної влади [26, с.279].

Особливістю нормативно-правових актів Кабінету Міністрів є те, що вони можуть бути прийняті на підставі і на виконання Конституції України, законів України, міжнародних угод, актів Президента України. Зазвичай нормативні акти Кабінету Міністрів України конкретизують, уточнюють положення вищенаведених актів, якщо про це є відповідне положення в документах вищої юридичної сили.

Нормативні акти центральних органів виконавчої влади – постанови, накази, розпорядження, положення, інструкції органів виконавчої влади, їх посадових осіб – приймаються на основі і на виконання Конституції України, законів України, указів Президента України та нормативних актів Кабінету Міністрів України, а отже, повинні відповідати їм. Відповідно до вимог Указу Президента від 3 жовтня 1992 року № 493/92 „Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади” [27]

та „Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю” [28] (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731), нормативно-правові акти, що зачіпають права, свободи і законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер підлягають державній реєстрації. Вони набувають чинності через 10 днів після проведення їх юридичної експертизи на відповідність законодавству України і їх реєстрації, якщо в них не визначено пізнішого строку надання їм чинності. Державну реєстрацію цих актів здійснюють Міністерство юстиції України та його органи на місцях.

Таким чином, створена система контролю за відповідністю нормативних актів, що стосуються прав і свобод особи, і приймаються органами виконавчої влади, вимогам Конституції і законів України.

Особливість даного виду нормативно-правових актів полягає у тому, що вони видаються у випадках і в межах, передбачених законами України, актами Президента і Кабінету Міністрів України. Тому видання будь-якого відомчого акта має ґрунтуватися на спеціальній вказівці вищестоящего органу. Саме тому відомчі нормативно-правові акти не усувають недоліки правового забезпечення конституційно-правового статусу людини і громадянина, а лише конкретизують наявні положення, що містяться в актах вищої юридичної сили. Призначенням відомчих нормативно-правових актів є: детальне правове регулювання існуючих у даній конкретній сфері життєдіяльності суспільних відносин, що стосуються конституційно-правового статусу громадянина; формування нових відносин, які не врегульовані на даний час, але є бажаними і необхідними; ліквідація правових відносин, які застаріли і ускладнюють реалізацію правового статусу.

Все більш вагомим значенням для практики реалізації прав і свобод людини і громадянина, відновлення порушених прав набувають акти судових органів. Серед них особливе місце належить рішенням Конституційного Суду України, який, не будучи органом, уповноваженим створювати норми права, може скасувати або змінювати їх, визнаючи відповідний правовий акт неконституційним повністю або в окремій його частині [29].

Отже, в Україні склалася система нормативно-правових актів, різної юридичної сили, які регулюють питання конституційно-правового статусу, прав і свобод людини і громадянина та гарантії їх реалізації. Ця система характеризується великою кількістю як законодавчих, так і підзаконних нормативно-правових актів, їх непослідовністю, дублюванням правових норм, в правових актах як однакової, так і різної юридичної сили, відсутністю єдиної термінології. Правові норми, що містяться в цих актах, не відповідають сучасному стану суспільно-економічних відносин. Деякі з них виключені із законів, дія інших призупинена, деякі носять чисто декларативний характер і не мають механізмів їх реалізації.

Виходячи з цього, нормативно-правова база потребує системного вивчення та аналізу і на цій основі розроблення і прийняття нових нормативно-правових актів, що регулюють конституційно-правовий статус людини і громадянина.

Таким чином, дослідивши нормативно-правове регулювання конституційно-правового статусу людини і громадянина можемо зробити такі висновки та узагальнення:

1. Правовий статус особи – це складна збірна категорія, яка відбиває весь комплекс зв'язків людини із суспільством, державою, колективом, оточуючими людьми. Слід виділити такі види правового статусу особи: а) загальний (конституційний) статус – це статус особи як громадянина держави, який поєднує конституційні права, свободи, обов'язки і гарантії їх здійснення, закріплені у Конституції та конституційних законах; б) спеціальний (родовий) статус особи відбиває специфіку правового положення окремих категорій людей як представника певної соціальної групи (студент, військовослужбовець, пенсіонер та ін.), відокремленої за певним юридично-значущим началом (родом занять, віком та ін.), який наділений відповідно до законів та інших нормативно-правових актів спеціальними, додатковими, правами і обов'язками, обумовлений особливостями становища особи і потребами її функціональної спеціальної активності; індивідуальний статус характеризує особливості правового положення конкретного індивіда залежно від його віку, статі, професії, сімейного стану та ін. Він уособлює сукупність персоніфікованих прав і обов'язків громадянина.

2. На сьогодні в Україні склалася система нормативно-правових актів, різної юридичної сили, які регулюють питання конституційно-правового статусу, конституційних прав і свобод людини і громадянина та гарантії їх реалізації. За юридичною силою ці нормативно-правові акти поділяються на такі рівні: а) конституційне регулювання (Конституція і конституційні закони); б) міжнародно-правове регулювання (міжнародні договори й угоди); в) законодавче регулювання (закони України); г) регулювання підзаконними нормативно-правовими актами. Особливе місце займають рішення судових органів.

3. Ця система характеризується великою кількістю актів, що мають різну юридичну силу, їх непослідовністю, дублюванням правових норм, в правових актах як однакової, так і різної юридичної сили, відсутністю єдиної термінології. Вона характеризується значними прогалинами, зокрема відсутні юридично закріплені економічні гарантії, конкретні правові механізми забезпечення і захисту конституційних прав, має місце перевага відомчих правових актів. Правові норми, що містяться в цих актах, не відповідають сучасному стану суспільних відносин, носять чисто декларативний характер і не мають механізмів їх реалізації.

4. Факт юридичного закріплення прав людини має супроводжуватись паралельною розбудовою системи гарантій забезпечення зазначених прав, а також тих органів, на які покладається завдання забезпечення і захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. З цієї позиції, ефективність існуючої в кожній країні системи органів державної влади, її спроможність захищати права людини – це один із найважливіших критеріїв реалізації таких фундаментальних принципів правової держави, як верховенство права, пріоритет прав людини і громадянина.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Бігун В.С. Судове праворозуміння у механізмі прав людини. *Права людини та механізм їх забезпечення*: матеріали міжвузівської науково-теоретичної конференції. (Київ, 4 грудня 2009 р.). Київ, 2009. Ч. 1. 136 с.
3. Тодыка Ю. Н., Тодыка О. Ю. Конституционно-правовой статус человека и гражданина в Украине. Київ: Видавничий Дім „Ін Юре”, 2004. 368 с.
4. Козюбра М. І. Теоретичні проблеми реалізації нової Конституції // *Українське право*. 1996. № 3. С. 6-12.
5. Селіванов В. М. Право як сфера свободи. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 1(24). С. 17-22.
6. Шаповал В. М. Верховенство закону як принцип Конституції України. *Право України*. 1999. № 1. С.5-7.
7. Закон України „Про міжнародні договори України” від 29 червня 2004 р. № 1906-IV в ред. від 15.03.2022. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
8. Саад З. Имплементация международных соглашений по правам человека (гражданские и политические): автореф. дис...канд. юрид. наук.: 12.00.11. Київ, 1994. 19 с.
9. Антонович М. Україна у міжнародній системі захисту прав людини: монографія. Київ: Видавничий дім „КМ Academia”, 2000. 262 с.
10. Пастухова Л. В. Ефективність міжнародно-правових засобів забезпечення реалізації Конвенції про захист прав і основних свобод людини: автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2003. 21 с.
11. Загальна декларація прав людини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.). *Довідник з міжнародно-правових актів щодо засад демократії і прав людини*. Київ, 2001. С.55-62.
12. Міжнародний пакт про громадські і політичні права (прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. *Довідник з міжнародно-правових актів щодо засад демократії і прав людини*. Київ, 2001. С.62-82.
13. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, ратифікований Україною 19 жовтня 1973 року). *Довідник з міжнародно-правових актів щодо засад демократії і прав людини*. Київ, 2001. С.86-97.
14. Факультативний протокол до міжнародного пакту про громадянські і політичні права (Україна приєдналася до протоколу 25 грудня 1990 р.). *Довідник з міжнародно-правових актів щодо засад демократії і прав людини*. Київ, 2001. С. 82-86.
15. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (прийнята в Римі 4 листопада 1950 р.). *Довідник з міжнародно-правових актів щодо засад демократії і прав людини*. Київ, 2001. С. 97-127.

16. Порівняльне правознавство (правові системи світу): монографія / Відп. ред. О.Зайчук. Київ: Парламентське видавництво, 2008. 430 с.

17. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. Харків: Право, 2001. 584 с.

18. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР в ред. від 16.07.2021 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>

19. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР в ред. від 01.01.2022 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

20. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII в ред. від 11.07.2021 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

21. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII в ред. від 22.03.2022 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

22. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV в ред. від 27.04.2022 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

23. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131 в ред. від 23.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

24. Кодекс про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. №8073-X в ред. від 27.04.2022 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. – 1984, додаток до №50. Ст. 1122. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

25. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алтера; ЦУЛ, 2011. 520 с.

26. Совгіря О.В. Прийняття актів Кабінетом Міністрів України як процесуальна форма закріплення його рішень. *Право України*. 2012. №11-12. С. 279-285.

27. Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: Указ Президента України від 3 жовтня 1992 р. №493/92. в ред. від 21.05.1998 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/493/92>

28. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731 в ред. від 01.03.2022 р.. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/731-92>

29. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII в ред. від 11.04.2021 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>

Порядок використання та захисту державної символіки України: сучасний стан і перспективи розвитку

***Назаренко Тетяна Сергіївна,**
студентка I курсу спеціальності «Право»
ННІ економіки і права
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

***Товстохатко Олег Вікторович,**
студент I курсу спеціальності «Право»
ННІ економіки і права
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

Повномасштабна агресія російської федерації проти України, окрім іншого, помітно активізувала законотворчу діяльність. Лише за поточний тиждень до Верховної Ради України надійшло 38 законопроектів, які, на думку їх авторів, дозволять оптимізувати регулювання різних сфер життя суспільства в умовах воєнного стану. Народні депутати України не оминули увагою навіть текст Державного Гімну України, проект Закону про внесення змін до якого надійшов до Верховної Ради України ще 28 березня 2022 р. [1]. Попри надзвичайно гостру полеміку, яку він викликав у різних суспільних колах, вказаний законопроект актуалізував важливу проблему – необхідність прийняття єдиного нормативно-правового акту, який би чітко визначав порядок використання та захисту державної символіки України. З огляду на це, вбачаємо звернення до цієї теми логічним і обґрунтованим.

Варто вказати, що правові основи використання та захисту державної символіки України є предметом наукових досліджень досить давно. Свого часу над їх розробкою працювали Ю. Коломієць, О. Кушніренко, Н. Шаптала та ін. Проте відсутність єдиної позиції, наявність прогалів у національному законодавстві спонукають авторів вкотре звернутися до вивчення обраної теми.

Державні символи є підтвердженням факту існування держави, її суверенітету та спрямовані на зміцнення її авторитету, зокрема під час проведення урочистих заходів та офіційних церемоній [2]. Відповідно до ст. 20 Конституції України державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України. Опис державних символів України та порядок їх використання встановлюються законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України [3].

На жаль, такого єдиного закону в Україні так і не існує, тому на сьогодні порядок використання державних символів України регламентується значною кількістю нормативно-правових актів, зокрема Конституцією України, Законом України «Про Державний Гімн України» від 6 березня 2003 р., Указом Президії Верховної Ради України «Про Державний гімн України» від 15 січня 1992 р.,